

Романенко Оксана Вікторівна,
професор кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор психологічних наук, професор;
Даниленко Таїса Миколаївна,
здобувач ступеня вищої наукового магістра
за спеціальністю «Психологія» ННІЗДН
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Розбудова демократичного суспільства в Україні супроводжується розвитком правової культури та правової самосвідомості його громадян, що передусім пов'язано з усвідомленням ними міри відповідальності за власні вчинки в сучасних реаліях життя.

Відповідальність, як категорія, вивчається з позицій різних наук: філософії, етики, психології, права. Вона характеризує особистість з точки зору виконання нею моральних вимог, відповідності її моральної діяльності моральному обов'язку, що розглядається з позицій можливостей особистості. Питання про моральну відповідальність вирішується на основі низки чинників, а саме: чи здатна людина виконувати покладені на неї моральні обов'язки; чи правильно вона їх зрозуміла; чи повинна вона відповідати за наслідки своїх дій, на які впливають зовнішні обставини; чи може людина ці наслідки передбачити [3]. Відповідальність в психології та відповідальність в праві тісно пов'язані та перетинаються при обґрунтуванні особистої та кримінальної відповідальності.

Перш ніж розглядати особисту відповідальність кожного громадянина, слід зазначити, що створення законів для всього народу – це величезна відповідальність, наука й мистецтво одночасно. Передусім законодавець має досконало вивчити ті соціально-психологічні процеси, в які він втручається: структуру суспільства, його психологічні характеристики, принципи функціонування, зміни в поведінці та мисленні людей під впливом умов сьогодення. Розвиток суспільства неминує супроводжуватися переосмисленням змісту усталених нормативно-правових актів, з урахуванням новітніх тенденцій та психологічних аспектів людського буття. Цей процес обумовлений необхідністю гуманізації сучасного українського законодавства та наближення його до європейських стандартів.

Законодавча діяльність – нормотворча діяльність, спрямована на розроблення, прийняття й забезпечення дії законів, що здійснюється громадянами, державними органами та посадовими особами, а також органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, науковими установами та іншими суб'єктами в порядку, встановленому Конституцією України та відповідними нормативно-правовими актами [2]. Законодавча діяльність ґрунтується на етичних

принципах демократичного суспільства щодо реалізації державної політики, спрямованої на досягнення європейських стандартів забезпечення та захисту прав людини.

Як засвідчують результати спеціальних досліджень у галузях юридичної та соціальної психології, невдалий нормативний акт може завдати людям багато лиха. На необхідність постійного вдосконалення законодавчої діяльності вказує практика скасування законів, внесення змін до вже прийнятих законів і наявність так званих «мертвих» законів, тобто таких, які прийняті, але не працюють. Право не може існувати в абстрактному суспільстві, воно завжди соціально обумовлене конкретно-історичною ситуацією в країні та психологічними особливостями людей. Чим повніше й адекватніше ці психологічні аспекти враховано в законотворенні, тим суспільно кориснішим є закон, тим органічніше він стає елементом не тільки правової системи, але й суспільного буття в цілому.

Аналіз новітніх правових реформ в Україні викликає певні дискусійні питання, тому актуальними завданнями в цій галузі є такі: моніторинг громадської думки щодо змісту законодавчої діяльності в державі; психологічне вивчення проблеми адекватного використання законодавцями категорії відповідальності в моделі людської поведінки; дослідження проблеми відповідності юридичної норми відповідальності та індивідуального змісту категорії відповідальності громадянина незалежно від тієї посади, яку він обіймає.

Законодавча діяльність передбачає орієнтацію на узагальнену модель людської поведінки, враховуючи конкретні обставини індивідуальної дії людини як психологічного явища. Це пов'язано з завданням відтворення суб'єктивної логіки поведінки людини в певних обставинах та усвідомленням нею значущості власного вчинку, його відповідності моральним і правовим нормам. Таким чином, і законодавча діяльність, і психологія передбачає конкретизацію моделі поведінки людини. В цю модель обов'язково включена категорія відповідальності та безпосередньо пов'язане з ним поняття осудності. Через цю категорію проходить лінія конкретизації логіки індивідуальної поведінки людини. Саме психологія надає відомості про індивідуальні варіанти застосування категорії відповідальності в моделі поведінки людини.

Таким чином, предметом взаємодії представників юридичної практики та психології є категорія відповідальності, що дозволяє вирішити такі проблеми: проблему адекватного використання юристом категорії відповідальності в моделі людської поведінки; проблему індивідуального бачення категорії відповідальності особами, що беруть участь у професійній діяльності юриста; проблему адекватного відображення юристом ступеню володіння іншими учасниками його професійної діяльності категорії відповідальності; проблему адекватного відображення особами, що беруть участь у професійній діяльності юриста, його рівня володіння категорією

відповідальності; проблему відповідності юридичної норми відповідальності індивідуальному змісту категорії відповідальності [1, с. 440]. Шляхом вирішення цих загальних проблем психолог може надавати конкретну психологічну допомогу всім учасникам психологічної практики з метою досягнення ними взаємодії, адекватної предмету професійної діяльності юриста, визначаючи зміст психологічної інформації, що відповідає категорії відповідальності в моделі людської поведінки в кожному конкретному випадку.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г.С. Практическая психология.: Учебник для высшей школы. – Москва: Академический проект, 2003. 491 с.
2. Конституція України Конституція України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр.
3. Словарь по этике / Под ред. А. А. Гусейнова, И. С. Кона. 6-е изд. Москва., 1989. С. 321–323.

Рудюк Володимир Сергійович,
аспірант кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ

ТРАНСФОРМАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ

Геополітичні зміни кінця ХХ століття (розпад колоніальної системи та Радянського Союзу) ознаменували не лише появу нових держав на політичній мапі світу, але й суттєві зрушення у масовій свідомості, які результували у формуванні нових систем цінностей та ідеологій насамперед для громадян цих держав. Перехід від соціалістичного способу виробництва до капіталістичного насамперед передбачав не зміну способу виробництва, а побудову нової системи цінностей, яка б відповідала капіталістичному суспільству. Тому зміни в країнах колишнього соціалістичного табору є соціальною трансформацією, яка торкається усіх сфер суспільного життя і передбачає ломку соціетальних структур. Для України, як і для усіх постсоціалістичних держав, характерно:

- 1) зміна політичної і державної системи, відмова від однопартійності, створення парламентської республіки західноєвропейського типу, загальна демократизація суспільних відносин;
- 2) оновлення/ створення нових економічних засад суспільної системи, орієнтація на ринкову економіку, в інтересах якої проводить роздержавлення власності і програма приватизації; створення нового правового механізму економічних і фінансових відносин, який припускає багатуокладність форм економічного життя та інфраструктури для розвитку приватної власності; вводяться «вільні ціни»;